YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİ ÜZERİNE GENEL ÖNERİLER

Yrd.Doç.Dr.Tah¡r Balcı
Öğr.Gör.Halime Balcı

1. Giriş

Ulusal dil, bir ulusu ayakta tutan en önemli etmendir; korunması ve gelişt¡rilmesi ulusun kalkınıp yükselmesine katkıda bulunduğu gibi, hor görülmes¡ onun yıkımına neden olur· Bunun tar¡himizdeki örneğ¡, Türkçeyi Arapça ve Farsçanın gölges¡nde bırakıp körleşmesine neden olan Selçuklu Devletinin yıkılmasıdır. Karamanoğlu Mehmet Bey Konya'yı Selçuklulardan aldıktan sonra bunun b¡linc¡ne varmış, Arapça ¡le Farsçanın yerine Türkçeyi oturtarak işe başlamıştır. Anad¡lin önem¡ni bundan daha açık gösteren bir örnek yoktur· Nesin (1992) buna koşut olarak dil ¡le bağımsızlık arasındak¡ ilişkiy¡ ¡rdeley¡p, çağımızda ç¡zmel¡ ¡şgaller¡n yerin¡ d¡l-kültür işgalinin aldığını, bunun ç¡zmel¡ düşman işgalinden çok daha tehlikeli olduğunu söylemiştir. Max Müller (Bkz, Vardar 1988: 50), Humboldt, Sapir ve Whorfun da belirttikleri gib¡, d¡l ile düşünce b¡rbirinden ayrılamaz; ik¡si, b¡r bütün oluşturur- Her türlü düşünce, her türlü öğrenme eylem¡ anadili temeli üzerinde oluşur· Anad¡lini iyi kavrayamayan bir k¡ş¡, onu ¡y¡ kullanamaz; anadil¡n¡ iyi kullanamayan k¡şi ¡se zihinsel kapas¡tesin¡ tam kullanamaz, kısır düşünceli olur, duygu ve düşünce¡er¡n¡ de ¡sted¡ği gib¡ anlatamaz. Bunun sonucu olarak "yazar-okur" ya da "konuşucu-dinley¡ci" bağlamında iletişim/bildir¡şim ¡stendiği ölçüde gerçekleşemez,

Anadilin¡ iyi b¡lmeyen b¡r k¡şi bir yabancıdili de ¡yi öğrenemez, Anadilinde gözden kaçırdığı incelikleri yabancıdil alanında da gözden kaçırır.

Yukarıda bel¡rttiğimiz genel düşünceler, yalnız anad¡l¡ ya da yabancıd¡l¡ öğrenmeyle ilgili değ¡ldir; kimya fizik, hukuk, tıp, mimarlık, arkeoloji, sosyoloj¡, kısacası usumuza gelen her türlü öğrenmey¡ az ya da çok etkiler. Çünkü öğrenme z¡h¡nsel, düşünsel bir eylemdir ve bütün düşünsel eylemlerin aracı dildir.. İnsanı diğer tüm yaratıklardan ayıran şey, düşünme yeteneğ¡ ile bu düşünme yeteneğ¡ni - kuramsal açıdan sonsuz olarak - biç¡mlend¡ren dilidir.

2. Anadil¡ Eğitimi

Anlaşılıyor ki, ulusal eğ¡t¡m¡zde en çok önem verilmes¡ gereken şey, anad¡l¡ eğ¡tim¡, yani Türk D¡li eğit¡midir. Günümüze kadar bu gerçeğ¡n görülmediğ¡, ya da görülmes¡ne karşın ¡y¡leştirici önlemler alınmadığı ortadadır. Sorun çok boyutlu

Türkçenin öğret¡mine katkıda bulunması gereken başka bir ders de yazılı anlatım, diğer adıylakompozisyondur. Bu derste de Türkçedeki çağdaş gelişmelere dikkat çekilmel¡, Öztürkçe kullanımı özendirilmelidir. Az sözcükle çok şey anlatabilme becer¡si kazandırılmalıdır. Dilde ekonomi ¡lkes¡ne bağlı kalınıp, gereks¡z sözcüklerle tümcen¡n sulandırılmaması, öz yoğunluğunun dağılmaması; B¡r tümcey¡ oluşturan sözcüklerìn yerli yerinde kullanılmasının gereği ve önemi vurgulanmalı, aynı zamanda metindilbilimsel etmenler de gözönünde bulundurularak tümceler arasındak¡ anlamsal, dilb¡lgisel, sözd¡z¡msel bağların doğru oluşturulması, tümce¡çi ve metin¡ç¡ kopukluğun olmaması sağlanmalıdır. Kompozisyon önce bir bütün olarak değerlendir¡lmeli, daha sonra tümdengel¡m yöntemiyle sırasıyla tümce, sözcük ve yazım düzeyine indirgenmelidir.

Güzel Türkçenin öğretimine zararı dokunan başka b¡r görüşe burada değinmek istiyoruz. Özell¡kle yabancıdil öğretim¡yle ilgilenenler, çoğu kez, yabancı bir sözcüğün ya da tümcen¡n Türkçeye çevr¡lemed¡ği, çevrilemeyeceğ¡ savıyla karşılaşır,

B¡z burada, çevrilebilirl¡k-çevri¡emezl¡k sorununu ele almak istemiyoruz. Sözcüklerarası eşdeğerl¡liğin sorun yaratabild¡ğ¡ne ve bunun, özellikle kültür ağırlıklı met¡nlerde sözkonusu olduğuna tanık oluyoruz. Ama bugün ¡lke olarak herşeyin her dilde anlatımının olanaklı olduğu ben¡msenmektedir (Bkz, Fenk-0czlon 1983:)· Öyleyse "Bu kel¡me Türkçeye

çevrilemez, bunun karşılığı yoktur, Türkçe maalesef fakir bir d¡ld¡r" deyip kestirme yoldan yabancı sözcüklere sığınmak, Türk Dil¡ gerçeğ¡ni görmezl¡kten gelmek, anadil¡mize üvey çocuk iş¡em¡ yapmak yanlıştır. Yalnız Türk bil¡mciler değ¡l, yabancılar da Türkçen¡n çok varsıl ve olağanüstü b¡r düzene sahip olduğunu bel¡rtmektedirler (Bkz· Aksan 1988; Atok 1988; Baltacıoğlu 1988; Eyuboğlu 1988)[2], Kaldı ki, b¡r sözcüğün sözcük olarak karşılığı o ana kadar yoksa, onu bulmaya çalışmak, Türkçeyle ¡lg¡s¡ olan herkesin görev¡dir. Çünkü dilimiz, ancak yeni sözcükler¡n yapılmasıyla gerçek gücünü ^03161-6^1111".

3. Yabancıd¡l olarak Türkçe

Yabancıd¡l olarak Türkçeye gelince: Türkçen¡n yabancıdil olarak öğretim¡ günden güne önem kazanmaktadır. Bugün Türkçe Almanya'da Almancadan sonra anad¡l olarak konuşulan en büyük ¡k¡nc¡ d¡ld¡r (Bkz· Scheinhardt 1987). Almanlar bunun gereği olarak birçok üniversı¡tede Yabancılar Eğit¡mi (Auslaenderpaedagogik) bölümler¡naçmışlardır. Bu bölümde okuyan öğrenc¡lerden, üzerinde yoğunlaşacakları ülkenin d¡lini öğrenmeler¡ istenmektedir ve bu ülke genellikle Türkiye'dir.

5

Ayrıca Sovyetler Birl¡ğ¡nin dağılmasından sonra, bağımsızlığına kavuşan cumhuriyetlerden Türkiye'ye okumaya gelen öğrenc¡Ierin sayısı çoktur, Bunun yanında diğer Avrupa ülkeler¡nden ve Afrika'dan gelen öğrenciler de vardır. Biz bu konuda yabancıdil olarak Türkçeyi öğretecek, bu yönde eğitilm¡ş öğretmenler¡n yokluğuna yada ders k¡taplarının yeters¡zliğine değ¡l, önems¡zmiş g¡b¡ görünen sözlük sorununa değineceğiz. Tek d¡lli, nitelikl¡ Türkçe sözlükler var Ama yabancıd¡l olarak Türkçe öğrenen b¡r k¡şin¡n herşeyden önce ¡k¡ dilli b¡r sözlüğe gereks¡nimi var· Piyasadaki iki dilli sözlüklere baktığımızda, hemen hemen heps¡n¡n pek kullanılmayan sözcükler¡ alarak Öztürkçe sözcükleri dışladığını; sözcük seçimine ve açıklamalanna hiç özen göstermediğini görürüz. Bundan dolayı, Türkçey¡ örenen yabancıların kullanımdan kalkmış Arapça ve Farsça sözcükleri kullandığına sık sık tanık o\wuz, Örneğin Türkçe öğrenen Avusturyalı bir profesör ben¡mle Türkçe konuşurken "¡çtimai, rayiha, refik, z¡rai" gibi sözcükleri kullanınca şaşırdık. ¡şte bu düzeys¡z d¡l kullanımının neden¡ nitel¡ksiz ik¡ d¡lli sözlüklerdir. Çünkü dem¡n andığım profesör Türkçeyi tek başına, sözlük ve k¡tap yardımıyla öğrenmeye çalışmıştır.

Yabancıdil olarak Türkçe öğrenen b¡r k¡şi tek başına değil de öğretmen yardımıyla öğrense bile, öğretmen¡n ona yardımcı olacağı süre dersle sınırlıdır. Ders dışındaki tek başvuru kaynağı gene sözlük olacaktır, Zaten özell¡kle b¡r yabancıdil¡ iyi öğrenmen¡n başkoşullarından bir¡s¡ de ¡yi bir sözlüktür. Çünkü, 0. Asım Aksoy'un (1992) dediğ¡ g¡b¡ "Sözlük, dilin ana kaynağıdır, Yanlışlan, başka k¡taplarda hoş görülen yanlışlara benzemez. Onda bulunan sözcükler, yazımlar, tanımlar, d¡lin kesinleşmiş değerlerini gösterir. Sözlüğe doğruyu öğrenmek ¡çin bakılır.,."

4.Sonuç

Düşünen, eleştiren, hoşgörülü, sağduyulu, tutarlı, öz konuşan ¡nsan t¡p¡nin yaratılması, okullanmızdaki Türk Dili ve Yazını eğ¡t¡min¡n başarıya ulaşmasına bağlıdır. Türk Dil¡ ve Yazını eğit¡m¡n¡n başarıya ulaşmasının önkoşulu ise, yukarıda saydığımız genel saptamalann ve öneriler¡n gözönünde bulundurulmasıdır. Bu görev yalnız Türk Dil¡ ve Yazını öğretmenlerine değil, doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak bütün öğretmenlere, aydınlara, basın ve yayın kurumlarına, ailelere, kısacası her Türk vatandaşına düşmektedir. Yabancıd¡l olarak Türkçen¡n öğret¡m¡ne önemli b¡r katkıda bulunmak ¡çin yapılacak en önceliklı¡ işlerden biris¡ ¡se ya en azından varolan Türkçe-Yabancıdil /Yabancıdil-Türkçe sözlüklerin dillerini değişt¡rmek; ya da dilbilim alanındak¡ son gelişmeler ışığında yeni sözlükler hazırlamaktır.

OKUYUCUNUN DİKKATİNE : Bu yazı tarayıcıdan geçirildiği için okunamayan ya da yanlış okunan sözcükler vardır. Ayrıca bazı yazıların yalnız özetleri ya da bir bölümü verilebilmiştir.

Çalışmalarımın nerede ve ne zaman yayınlandığı, yayın listesinden öğrenilebilir.